

Organizácia a činnosť pracovných skupín Povereníctva podohospodárstva a pozemkovej reformy v západoslovenskom kraji v r. 1945-50

J. Čarvaga

Praktické skúsenosti z revolučných bojov dedinskej chudoby a roľníctva za prvej republiky, vedených a organizovaných stranou, mali mnohostranné ponaučenie. Pre KSČ, naväzujúcu na revolučné tradície nášho ľudu a stojacu na čele národnooslobodzovacieho hnutia, prinášajúcu najväčšie obete v boji proti fašizmu, spočíva ono v tom, že si plne uvedomovala nutnosť budovať zväzok robotníkov a roľníkov, tento rozvíjať a ďalej dotvárať. Pre dedinskú chudobu a roľníctvo, ktoré už v Slovenskom národnom povstaní dokázalo, že sa chce podieľať na tvorení nového spoločenského poriadku a rozhodovaní o svojich životných otázkach, prejavovalo sa v triednom uvedomovaní a poznávaní, že jeho opravdivým, dôsledným a nekompromisným zástancom je strana.

Rozvíjať toto triedne uvedomovanie, získať a získavať si priazeň roľníkov, ktorí poväčšine stáli ešte pod vplyvom klerikálov a bývalej agrárnej buržoázie, mohla strana jedine tak, keď vytýčila a pojala do svojho programu i riešenie takých otázok, ktoré sa bezprostredne dotýkajú ich vlastných záujmov. Už tým, že ako vedúca sila spoločnosti presadila novú konšteláciu spoločenského a štátneho zriadenia, naznačila perspektivy ďalšieho vývoja, urobila opäť a tento raz väčší krok k realizácii zväzku robotníkov a roľníkov.

Stranou vypracovaný Košický vládny program bol zosobnením túžob pracujúceho ľudu, naznačoval ďalší vývoj a konkrétne jeho 11. kapitola splňala i tie najvlastnejšie túžby malých a stredných roľníkov a dedinskej chudoby, túžbu po pôde. Znamenal riešenie roľníckej otázky. Ustanovenie 11. bodu Košického vládneho programu o konfiškácii majetku Nemcov, Maďarov a domácich zradcov má takto protifašisticky národne demokratický charakter. Nešlo a nemohlo ísť o vyvlastnenie domácej, na oslobodení sa podieľajúcej slovenskej agrárnej buržoázie. Bola ešte dosť silná a mala ešte dosť veľký vplyv na roľnícke masy. Preto strana tiež nevystúpila s požiadavkou znárodnenia konfiškovanej pôdy, čo by agrárna buržoázia využila proti strane i na upevnenie svojich otrasených hospodárskych pozícií a na upevnenie vplyvu nad roľníctvom. Program vy-

vlastnenia agrárnej buržoázie musel byť zo strategických dôvodov odsunutý na pozdejšiu vhodnú dobu.

Strana presadzovaním riešenia roľníckej otázky a odstraňovaním prekážok tomuto riešeniu úmyselne robených buržoáziou, dokazovala, že je vedúcou silou spoločnosti a získavala stále väčší vplyv medzi roľníctvom.

Agrárna buržoázia sa už prv usilovala o to, aby pôdu nedostali bezzemkovia, drobní roľníci, o zriadenie 20—30 h hospodárstiev, o vysoké odstupné za prídely. Tieto plány sa jej nepodarili. V boji o roľnícky ľud, dedinskú chudobu prinútila strana buržoáziu a jej ochrancov hrať s otvorenými kartami. Poukázala na jej zákulisné sabotovanie pozemkovej reformy, odhaľovala jej prot ľudový postoj a takto urýchlila proces triedneho uvedomovania roľníctva. Ak bola nedôvera u niektorých roľníkov voči KSS, táto sa postupne rozplývala. Menovite r. 1947 v lete dochádzalo k politickým presunom. Puto roľníkov s buržoáziou sa stále viac a viac rozväzovalo a zväzok robotníkov a roľníkov sa ďalej upevňoval. Vďaka tomuto zväzku a reálnosti zásady „ľud je zdrojom všetkej moci“, ktorý presadila strana, mohla sa uskutočniť prvá etapa pozemkovej reformy — konfiškácia majetku nepriateľov a domácich zradcov a pristúpiť i k druhej etape povojnovej pozemkovej reformy — revízií prvej zbabranej čl. pozemkovej reformy už v r. 1947. Vďaka tomuto zväzku podarilo sa zvrátiť vo februári 1948 po vyhnaní reakcie z NF, uskutočniť i tretiu etapu pozemkovej reformy — novú pozemkovú reformu.

Vedľa úloh, ktoré boli zakotvené v Košickom vládnom programe, bojovala strana i za menej dôležitejšie, ako bola racionalizácia poľnohospodárskej výroby a jej zvýšenie. Nie je cieľom tohto článku zaoberať sa všetkými úlohami, respektíve ťažkosťami, ktoré sa pri ich realizácii vyskytovali. Ide o úlohy, ktoré sú ešte predmetom štúdia a bádania historikov. Úlohou tohto kritického pohľadu do dejín boja strany o nové ľudovodemokratické, ľudu najvlastnejšie zriadenie je poukázať na jednu z možných praktík spomaľovania pozemkovej reformy prostredníctvom pracovných skupín Povereníctva pôdohospodárstva a pozemkovej reformy ako výkonných orgánov tohto povereníctva, ovládaného Demokratickou stranou, ktorá chránila predovšetkým záujmy veľkej agrárnej buržoázie a kulakov, niekdajších argalášov. Pracovné skupiny povereníctva, ktoré mali napomáhať urýchlňovanie uskutočňovania konfiškácie a parcelácie, stali sa práve brzdou. Zasahovali do právomoci, menovite roľníckych komisií, ktoré spolu s NV mali uskutočňovať revolučnú pozemkovú reformu zdola. Upierali im toto právo ináč i zákonom priznané.

V súvislosti s rozoberaním činnosti a organizácie pracovných skupín Povereníctva pôdohospodárstva zaoberáme sa aj činnosťou týchto pracovných skupín a inými povereníctvom riadenými a na pozemkovej reforme podieľajúcimi sa orgánmi povereníctva, ako štátnymi obvodnými

úradovňami, Správou majetku pre pozemkovú reformu a inými. Hlavnou úlohou tohto článku je poukázať na hlavného sabotéra pozemkovej reformy — Povereníctvo pôdohospodárstva a pozemkovej reformy, ktoré bolo za tieto orgány zodpovedné a ich organizovalo.¹

Pre uskutočnenie pozemkovej reformy neplatili aspoň v prvej etape povojnovej pozemkovej reformy — konfiškácii — jednotné celoštátne právne normy. V Čechách a na Morave konfiškačným právnym predpisom bol dekrét prezidenta republiky č. 12/45 Sb., na Slovensku nariadenie Slovenskej národnej rady č. 4/45 Zb. n. SNR, neskôr zrušené nariadením č. 104/45 Zb. n. SNR, ktoré bolo novelizované nariadením 64/46 Zb. n. SNR a nariadením č. 89/47 Zb. n. SNR. Treba sa zmieniť o ustanovení § 8 o verejnom záujme a národnom ciele konfiškačnej normy č. 4/45 Zb. n. SNR z februára 1945 o rýchlom rozdelení majetku Nemcov, Maďarov ako aj zradcov a nepriateľov slovenského národa. Oprávnená bola obava roľníkov a poľnohospodárskych robotníkov z tejto formulácie verejného záujmu po trpkých skúsenostiach z prvej predvojnovej pozemkovej reformy, keď práve z tohto titulu, a to či už jeho neuplatnením vykonávacím nariadením, alebo i bez tohto nariadenia, kde verejný záujem bol zrejmý, bolo ponechané feudálnej nemeckej a maďarskej šľachte viac ako 2 milióny ha pôdy.^{1a}

Povereníctvo pôdohospodárstva a pozemkovej reformy, mocensky ovládané Demokratickou stranou Slovenska a chrániace záujmy agrárnej slovenskej buržoázie, dovoľávalo sa tohto kaučukového ustanovenia o verejnom záujme a z tohto titulu bojkotovalo a spomaľovalo pozemkovú reformu. Na potvrdenie tohto nášho tvrdenia poslúži nám obežník Povereníctva pôdohospodárstva z 21. 10. 1947, ktorý vyznieva demagogicky, pretože v záhlaví hovorí o urýchlennom predkladaní prídelových plánov, zatiaľ čo text obežníka hovorí niečo iné. „Bolo zistené, že 146 prídelových plánov, ktoré boli predložené ústrediu sekcie „B“ na schválenie, bolo vrátených príslušným pracovným skupinám z nasledujúcich dôvodov: návrhnutí prídelcovia neboli kvalifikovaní, bývalí deputátnici zamestnaní na prídelovom majetku nedostali prídel alebo len v nepatrnej výmere, uprednostňovaní uchádzači boli opomenutí.“² Nechce sa nám nijako ve-

¹ Pozemkovou reformou zaoberá sa všeobecne ešte: V. Plevza, L. Vebur, S. Campbell: *KSC a roľnícka otázka na Slovensku*, Bratislava 1961, S. Campbell: *Agrárna otázka na Slovensku a naša revolúcia (1945—1948)*, Bratislava 1958, J. Inovecký: *Slovenská dedina včera a dnes*, Bratislava 1956, K. Jech: *Probuzená vesnice*, Praha 1963, Andrzej Ajnenkiel: *Reformy roľnej w Polsce i innych europejskich krajach demokracji ludowej*, Waršava 1963, A. Nedorezov: *Zemeľnaja reforma v narodnodemokratičeskoj Čechoslovakii (1945—48)* *Voprosy istorii*, č. 11, r. 1950 a ten istý autor: *Agrarnyje preobrazovania v narodnodemokratičeskoj Čechoslovakii*, Moskva 1954.

^{1a} Pozri J. Kofátko: *Pozemková reforma*, Praha r. 1949, tiež 104/45 Zb. n. SNR.

² Obežník č. 105, r. 1947, obežníky Povereníctva pôdohospodárstva a pozemkovej reformy, škatuľa č. 42, skupina 17, Štátny archív v Bratislave.

riť, že roľnícke komisie, ktoré tieto plány vypracovávali, neboli by pridelovali pôdu tzv. „neopomenutým“ uchádzačom, a to tým viac, že to boli práve títo neopomenutí uchádzači, respektíve ich zástupcovia v roľníckych komisiách, ktorí o prúdele rozhodovali. Pod verejným záujmom sa rozumelo, aby skonfiškovanú pôdu dostali tí, čo na nej budú pracovať, t. j. poľnohospodárski robotníci, bezzemkovia a roľníci, a tiež by sa mal sledovať predovšetkým faktor sociálny a nijako nie pridelovanie pôdy ku lakom a veľkostatkárom, prípadne im umožniť získať túto pôdu tiež tým, že žiadajú od prídelcov zaplataenie prídelovej sumy, keď v nariadení o pozemkovej reforme sa hovorilo o splátkach, čím sa tak dávala možnosť statkárom, ktorí kefasili a predávali obilie i fašistom, zpod nosa roľníkom odkúpiť pôdu.³

Z ďalších opatrení nariadenia č. 4/45 Zb. n. SNR poukazujeme na roľnícke komisie zriaďované pri MNV a ONV ako miestne roľnícke komisie a okresné roľnícke komisie, pracovné skupiny Povereníctva pôdohospodárstva. Osobitne si treba ešte všimnúť ustanovenie § 13 konfiškačnej normy č. 104/45 Zb. n. SNR. Hovorí medzi iným o tom, že prídelový okresný plán a rozvrh cien treba pokladať za konečný, ak zodpovedá ustanoveniam tohto nariadenia. Myslelo sa tým hlavne na ustanovenie miestnej roľníckej komisie podľa tohto nariadenia. V tomto prípade prídelový plán sa mal považovať za konečný a nemohlo ho meniť ani Povereníctvo pôdohospodárstva a pozemkovej reformy, čo ostatne sa dosť stávalo.⁴

Táto konfiškačná norma dostáva nový obsah. Konfiškácií bez náhrady podliehajú účastinné spoločnosti a iné spoločnosti, ako aj právnické osoby, ktorých kapitálovú alebo majetkovú časť k 1. 3. 1945 prevažne vlastnili alebo mali v držbe osoby nemeckej alebo maďarskej národnosti, ak nepreukážu svoju protifašistickú činnosť, alebo slúžili tieto prevažne nemeckému vedeniu vojny. Možno konfiškovať poľnohospodárske zásoby pochádzajúce z poľnohospodárskej prevádzky, peňažnú hotovosť, cenné papiere, obytné domy a budovy, pokiaľ môžu byť používané na poľnohospodárske ciele. Norma umožňovala špekulácie s nepriateľskou a zradcovskou pôdou. Manžel (manželka) prípadne deti nemeckého alebo maďarského vlastníka poľnohospodárskeho majetku, ak boli slovenskej národnosti a sami neboli fašistami, mohli žiadať, aby sa majetok do výmery 50 ha nekonfiškoval. O žiadosti rozhodovalo predsedníctvo Slovenskej národnej rady. Reakcia toto ustanovenie často zneužívala. Boli prípady, keď veľkostatkári, aby si zachránili majetok, zaobstarávali si cudzie štát-

³ Pravda č. 138, r. 1945.

⁴ Pozri nariadenie Slovenskej národnej rady č. 104/45 Zb. nar. SNR.

ne občianstva, alebo nechali prepisovať svoje majetky na manželky, prípadne najbližších rodinných príslušníkov.

Jednak toto a aj doterajší stav uskutočňovania pozemkovej reformy nebol nijako uspokojivý. Nekonfiškovala sa všetka pôda nemeckých a maďarských statkárov ako aj domácich zradcov, na pomalosť a byrokratické vykonávanie reformy dochádzalo veľa sťažností. Novela č. 104/45 Zb. n. SNR mala urýchliť konfiškačné pokračovanie. Boj o jej presadenie začala KSS. Demokratická strana, ak sa nechcela kompromitovať pred roľníkmi, musela hlasovať ešte pred voľbami v máji r. 1946 za jej prijatie pod č. 64/46 Zb. n. SNR. Dôležitá úloha pripadla podľa novely konfiškačným komisiám zriaďovaným pri ONV,⁵ ktoré rozhodovali o tom, koho treba pokladať za osobu nemeckej a maďarskej národnosti, kto je zradcom a nepriateľom slovenského národa. Komisie rozhodovali o tom, či sa pripustí výnimka spod konfiškácie podľa nariadenia SNR č. 26/45 Zb. nar. SNR. Komisie boli kompetentné pre prejednanie konfiškačných návrhov podľa 104/45 Zb. nar. SNR v znení nar. č. 64/46 Zb. nar. SNR, ako aj pre tie prípady, ktoré pri prvom turnuse boli konfiškačnou komisiou vrátené na vyšetrovanie alebo doplnenie. Pochopiteľne, že majetok spomínaných osôb nepodliehal konfiškácii, ak sa tieto zúčastnili protifašistického odboja. Niektorí, spravidla vedúci niektorých pracovných skupín boli členmi konfiškovaných komisií vymenovaných Povereníctvom pôdohospodárskej a pozemkovej reformy pre celé územie Slovenska. Jednotlivé pracovné skupiny mali im byť nápomocné po stránke personálnej a materiálnej a mali urobiť všetky dožiadania, o ktoré ich požiada predseda konfiškačnej komisie. Tri konfiškačné komisie mali začať svoju činnosť v júli 1946. V novembri r. 1946 bolo zriadené pri ONV s pôsobnosťou od novembra 1946 ďalších 8 konfiškačných komisií.

V súvislosti s povojnovou pozemkovou reformou boli vydané ešte iné právne predpisy, ktoré riešia otázky dotýkajúce sa pozemkovej reformy, prípadne iné otázky majetkoprávnej povahy. Z jednotlivých týchto predpisov treba uviesť nar. SNR. č. 52/45 Zb. o zrušení nadobudnutých nehnuteľností, spadajúcich pod čsl. pozemkovú reformu, ktoré sa uskutočnili na území dočasne okupovanom maďarským štátom k 1. 11. 1938. Ide

⁵ Zloženie konfiškačnej komisie, členovia stáli: 1. Všetci riadni členovia ONV, 2. jeden člen okresnej roľníckej komisie, 3. jeden zástupca okresnej organizácie Sväzu vojakov povstania, 4. jeden zástupca okresnej organizácie Sväzu zahraničných vojakov, 5. jeden zástupca okresnej organizácie Sväzu politických väzňov, 6. jeden zástupca okresnej organizácie Sväzu slovenských partizánov, 7. jeden zástupca Jednotného sväzu slovenských roľníkov. Okrem týchto stálych členov sú členmi konfiškačnej komisie ešte zástupcovia ústredných úradov, a to dvaja členovia Povereníctva vnútra a dvaja členovia Povereníctva pôdohospodárstva a pozemkovej reformy. Komisiu predsedá predseda menovaný na návrh Povereníctva pôdohospodárstva č. B-4578/45 z 28. XI. 45, obežníky povereníctva, r. 1945, Štátny archív Bratislava.

o reštitučnú právnu normu. Vlastníci, držitelia nehnuteľností boli povinní uplatniť svoje právo na nehnuteľnosť do 30. 9. 1945. Išlo prakticky o uznanie národnej a politickej spoľahlivosti. Nehnuteľnosti, ktorých vlastníci nepreukázali politickú spoľahlivosť, pripadli na cieľe v prospech pozemkovej reformy. Ak majiteľmi boli osoby, ktoré by ináč podliehali ustanoveniu § 1, nar. 104/45 Zb. nar. SNR, prepadol ich majetok štátu. Ustanovenie tejto normy vzťahovalo sa aj na zvyškových statkárov a iné osoby, ktoré boli už odškodnené podľa ustanovení slovensko-maďarskej dohody, zák. č. 155/42 Sl. z. Pod názvom iné konfiškačné tituly mali by sme uvádzať nar. Sboru povereníkov č. 129/45 Zb. nar. SNR o skonfiškovaní majetku bez náhrady pre účely pozemkovej reformy pri neodovzdávaní povinných dodávok obilia. Prípadov neobrábania pôdy a sabotovania odovzdávania obilia hlavne zo strany dedinských boháčov bolo veľa.

Podľa horeuvedených právnych noriem ako aj z Košického vládneho programu vyplýva, že po administratívnej a výkonnej stránke boli na uskutočnení pozemkovej reformy zainteresované viaceré orgány. Hlavné ťažisko práce spočívalo predovšetkým na orgánoch ľudovej správy MNV a ONV, ktoré mali uskutočniť konfiškáciu a dočasnú správu skonfiškovaných objektov až do uskutočnenia pozemkovej reformy pomocou pri nich zriadených miestnych a okresných roľníckych komisií.

Najvyšším orgánom pre konfiškáciu a vyvlastnenie poľnohospodárskeho majetku na Slovensku bolo Povereníctvo pôdohospodárstva a pozemkovej reformy so stálym sídlom v Bratislave, zriadené zákonom č. 1/45 Zb. nar. SNR z 21. 2. 1945, konkrétne sekcia „B“ a jej 5 odborov: právny, finančný a fondový, pre záležitosti národného hospodárstva, odbor pre meráciu a technickú agendu, knihovanie a štatistiku a konečne piaty odbor pro vnútorné osídlenie a kolonizáciu. Pre Čechy a Moravu najvyšším orgánom bolo Ministerstvo pôdohospodárstva, ktoré sa obmedzilo na plánovanie činnosti, poskytovanie technickej pomoci roľníckym komisiám, vyšetrovanie nedostatkov, prekážok a poučovanie orgánov ľudovej správy o vhodnom postupe, ako aj pomoc pri všetkých otázkach právnych, čo na Slovensku bolo zakotvené len v obežníkoch, a kontrolu prostredníctvom svojich komisií a jednotlivých odborov. Jeho situácia bola uľahčená tým, že veľká agrárna česká buržoázia svojou zradou republiky sa prakticky vylúčila z účasti na tomto konaní, ďalej v tom, že tu bolo vysoko odborne zbehlé úradníctvo, ktoré i keď pozdejšie (konfiškačný dekrét bol vydaný až v máji), pustilo sa do roboty a dosiahlo, vďaka jeho ráznemu a pružnému vedeniu komunistom Ďurišom, ďaleko lepšie výsledky v porovnaní so Slovenskom. Situácia na Slovensku bola komplikovaná účasťou buržoázie na tomto konaní, nakoľko sa zúčastnila národnooslobodzovacieho boja. Vplyv na pomalosť realizácie pozemkovej reformy, čo r. 1945 konštatuje i samotné Povereníctvo pôdohospodárstva, malo i to, že jeho za-

mestnanci mali značné medzery v agende pozemkovej reformy. Okrem bývalých zamestnancov Štátneho pozemkového úradu bol na Povereníctvo pôdohospodárstva prijatý značný počet nových zamestnancov, ktorí s pozemkovou reformou nemali nič spoločné (prax, odborné vedomosti), čo k očakávanému a rýchlemu uskutočneniu pozemkovej reformy tiež nijako nemohlo prispieť. Nechceme tým preceňovať otázku kvalifikácie administratívneho aparátu. Povereníctvo, i keď robilo opatrenia, aby odstránilo tieto nedostatky „vraj preto, že činnosť jeho zamestnancov je vo zvýšenej miere sledovaná verejnosťou“, nesie hlavnú zodpovednosť za preťahovanie pozemkovej reformy, preto že to robilo zámerne. Toto povereníctvo upozorňovalo ďalej na zlú pracovnú morálku, neiniciatívnosť a nedodržovanie lehôt, ako aj neznalosť obežníkov a úprav všetkými zložkami sekcie „B“, včítane i pracovných skupín.⁶

Nedostatky boli také, že právom si roľníci, deputátníci a poľnohospodárski robotníci na tieto neporiadky a nedostatky sťažujú a kritizujú ich. Ani tlač o tom nemlčí. Počutí hlasy, ktoré tvrdia, že pomalá práca zamestnancov ústredia a pracovných skupín vyplýva z tradičnej stagnácie činnosti bývalých zamestnancov Štátneho pozemkového úradu, uskutočňujúcich prvú pozemkovú reformu, vyše štvrté storočia, tvoriacich jadro Povereníctva pôdohospodárstva. Odstránenie týchto nedostatkov mala komisia⁷ zriadená povereníctvom v novembri 1945, ktorá trvala až do r. 1947. Komisia mala v prípadoch nezachovávaní inštrukcií zjednať nápravu na mieste, respektíve usmerniť prácu zložiek. Mala ďalej kontrolovať činnosť zamestnancov v každom smere, a to ich schopnosť vybavovať stránky urýchlene, poskytovať rady, podávať vysvetlenia a usmýrňovať činnosť podriadených zložiek Povereníctva pôdohospodárstva — pracovných skupín a štátnych obvodových úradovní. Ukázalo sa, že toto opatrenie nebolo dostačujúcim jednak preto, lebo činnosť pracovných skupín a ostatných povereníctvom riadených orgánov sa nezlepšila, a ďalej preto, že i naďalej sa nedodržovali právne predpisy, inštrukcie a práca spomínaných orgánov sa nijako nezlepšila.

Spočiatku sa prideľovali nehnuteľnosti do prenájmu. Prideľovanie nehnuteľností si Povereníctvo pôdohospodárstva a pozemkovej reformy a jeho orgány osobovali ako výlučné právo na úkor roľníckych komisií, čo sa ukázalo ako možnosť spomaľovania konfiškácie a pridelového pokračovania. Boli aj iné príklady spomaľovania, ako to dokazuje ešte názornejšie interpelácia povereníka pôdohospodárstva K. Dolinským na ple-

⁶ Spis Pov. pôdohospodárstva č. B-4578/45 z 28. 11. 1945, obežníky povereníctva, r. 1945, Štátny archív Bratislava.

⁷ Obežník Povereníctva pôdohospodárstva č. 4617/45, Štátny archív Bratislava, pozri tiež obežník povereníctva č. 8 z r. 1947.

nárnom zasadnutí Slovenskej národnej rady dňa 25. 7. 1945. V interpe-
lácií sa poukazuje na hatenie pozemkovej reformy Povereníctvom pôdo-
hospodárstva a pozemkovej reformy rôznymi vyhláškami, prípismi, ktoré
odvádzajú NV a roľnícke komisie od rýchleho uskutočňovania pozemko-
vej reformy. Takýmito opatreniami mýlili sa národné výbory, ľud bol
zastrašeny a z veľkostatkov, na ktorých sa osídlil, utekal. Len takto sa
mohlo stať, že vedenie NV v Sološnici oddaľuje rozdelenie Danihelovho
veľkostatku, podliehajúceho konfiškácii, až do jeho odsúdenia. Povere-
níctvo pôdohospodárstva a pozemkovej reformy vydávalo predpisy, prí-
pisy NV, ako sa stalo v prípade veľkostatkárky Agaty Nikešovej v Mly-
ňanoch, ktorým zakazuje konfiškáciu jej veľkostatku ONV-u s tým, že
nie je isté, či spadá pod niektorý konfiškačný titul, neruší ani árendu a
dáva árendátorovi, ktorý kolaboroval, možnosť šafáriť do konca kalen-
dárneho roku. Porušuje svoju vlastnú vyhlášku č. 24/45 Ú. v., ktorá pri-
znáva právo rozhodovať o predĺženej aránde NV-u.⁸

Nebude sa nám takéto počínanie Povereníctva pôdohospodárstva a po-
zemkovej reformy zdať takým čudným, keď sa bližšie oboznámime s ná-
zorom vedenia Povereníctva pôdohospodárstva a pozemkovej reformy a
jeho vedúcich pracovníkov a hlavne povereníka Kvetku na „ľudovú de-
mokraciu v poľnohospodárstve“. Bude sa nám vidieť otáľanie s pozem-
kovou reformou takto ešte zrejmejším. V úradných správach Povereníctva
pôdohospodárstva a pozemkovej reformy (začalo ich vydávať v r. 1945),
o ktorých sa zmieňuje Nové slovo z r. 1945 v č. 23, sa už v prvom čísle
dočítame veľmi zaujímavých úvah niektorých tzv. „ľudových demokra-
tov“. Memorandum poľnohospodárov topolčianskeho okresu obhajuje veľ-
kostatkárov. Hovorí sa v ňom: „Pojem statkára a veľkostatkára nemožno
vytrief z nášho ľudovodemokratického zriadenia, statkár nie je vykorisťo-
vateľ robotníkov, od zdatnosti statkárov závisí výsledok našej poľno-
hospodárskej produkcie a pokrok vo výrobe.“ V memorande sa žiada, aby
sa štát vyjadril, či má záujem na práci veľkostatkárov, lebo ináč vedúci
statkov nebudú niesť zodpovednosť za vývoj vecí.⁹

Bolo treba bojovať proti takýmto názorom na ľudovú demokraciu v poľ-
nohospodárstve, bojovať proti byrokracii, pristúpiť ku zmenám vo vedení
našich roľníckych úradov a inštitúcií, dať tam takých ľudí, ktorí by mali
na srdci záujmy malých a stredných roľníkov. Tieto túžby nášho roľníctva
sa mohli splniť plne až po porážke reakcie vo februári r. 1948.

Nariadenie Slovenskej národnej rady č. 104/45 Zb. nar. SNR hovorí
v § 12 o uprednostňovaní účastníkov odboja: vojakov, partizánov, ich ro-
dinných príslušníkov, pozostalých politických väzňov, ilegálnych pracov-

⁸ Pravda č. 129, r. 1945.

⁹ Nové slovo č. 23, r. 1945.

níkov. Stávalo sa často, že záujmy horespomínaných osôb neboli MNV, ONV a roľníckymi komisiami hájené a mnohí boli pri pridelovaní obchádzaní. Takéto sťažnosti dochádzali často na Povereníctvo pôdohospodárstva a pozemkovej reformy.¹⁰ Preto táto otázka bola upravená Povereníctvom pôdohospodárstva a pozemkovej reformy úpravou z 20. 3. 1946 adresovanou podriadeným zložkám. Stávalo sa častejšie, že osoby, ktoré mali nárok na prednostný prídel, boli obchádzané, čím sa zaoberali v septembri r. 1947 aj Sbor povereníkov. Na základe uznesenia Sboru povereníkov z tohože roku menoval povereník pôdohospodárstva styčné orgány pre záležitosti účastníkov odboja pri niektorých štátnych obvodových úradovniach ako aj pracovných skupinách. Ich úlohou bolo byť k dispozícii v záležitostiach účastníkom odboja, podporovať a pomáhať im najmä, aby sa sťažnosti a žiadosti odbojových sväzov v existenčných a sociálnych prípadoch vybavovali urýchlene, pružne a prednostne.¹¹ Aby sa zamedzi-
lo špekuláciám pri pridelovaní, zasielali pracovné skupiny odbojovým organizáciám zoznamy uchádzačov, ktorí uplatňovali prednostné právo s tým, aby sa vyjadrili, či sa im priznáva prednostné právo. Takáto spolupráca zložiek Povereníctva pôdohospodárstva a pozemkovej reformy, konkrétne pracovných skupín a tiež roľníckych komisií s odbojovými zložkami, mohla byť zábezpekou, že ustanovenia konfiškačnej normy o uprednostňovaní účastníkov odboja budú plnené a pozemková reforma bude mať ľudový a sociálny charakter, a z prídelu budú vylúčení šmeli-
nári, úplatkári, špekulanti a pochybné živly — trestané a vylúčené z odbojových orgánov. Zlepšenie práce pracovných skupín, pokiaľ ide o pridelovanie, možno konštatovať v r. 1948. Aj prístup v pridelovaní je zodpovednejší.

Bolo jednou z praktík Demokratickej strany, že presadzovala do roľníckych komisií svojich členov a prostredníctvom nich znemožňovala pridelovanie konfiškátov osobám s prednostným právom. Takto sa potom mohlo stať, že pozemková reforma sa v niektorých obciach neskončila, že i po februári 1948 dochádzalo k sťažnostiam proti pridelovému pokračovaniu. Účastník SNP vyznamenaný za zásluhy v boji podáva odvolanie z apríla 1948 proti rozhodnutiu predsedu roľníckej komisie, bývalému predsedovi Demokratickej strany, zvolenému ešte za bačovania tejto stra-

¹⁰ Obežník Povereníctva pôdohospod. č. 20, r. 1946, Štátny archív Bratislava.

¹¹ Obežník č. 118, r. 1947, obežníky povereníctva, Štátny archív Bratislava. Podľa tohto obežníka mali všetky orgány Povereníctva pôdohospodárstva ísť styčným orgánom v ústrety, ich činnosť napomáhať, dožiadanie urýchlene a prednostne vybavovať. Účastníkmi odboja zaoberal sa Sbor povereníkov ešte v súvislosti s vybavovaním národných správ a živnostenských záležitostí. Bola vyslovená požiadavka, aby na vedúce miesta vybavujúce tieto záležitosti boli menované osoby účastňujúce sa národného odboja. Pozri obežník Povereníctva, Štátny archív Bratislava.

ny, ktorý mu napriek súhlasu ostatných členov roľníckej komisie zamietol prídely.¹²

Až dosiaľ sme venovali pozornosť normám, ktoré sa týkali povojnovej pozemkovej reformy a úlohám, ktoré z nich vyplývali pre Povereníctvo pôdohospodárstva a pozemkovej reformy, poukázali sme na jeho pokusy získať si výlučne právo rozhodovať o pozemkovej reforme. Našou úlohou bude ďalej poukázať na spôsoby, ktorými chcelo tieto svoje plány uskutočniť. Prv, ako by sme sa bližšie zmienili o jeho výkonných orgánoch tzv. pracovných skupinách pre pozemkovú reformu, ktoré sme už predtým pri rozoberaní činnosti Povereníctva pôdohospodárstva a pozemkovej reformy spomínali, poukážeme na organizačné otázky a vyslanie týchto exponovaných úradníkov povereníctvom do sídiel ONV. Zriadenie pracovných skupín už predvída nariadenie Slovenskej národnej rady č. 4/45 Zb. nar. SNR, hovoriace o možnosti zriaďovania týchto pracovných skupín pôdohospodárstva, pozdejšie nariadenie Slovenskej národnej rady o konfiškácii č. 104/45 Zb. nar. SNR hovorí už v tom zmysle, že Povereníctvo pôdohospodárstva a pozemkovej reformy zriaďuje pri okresných roľníckych komisiách pracovné skupiny na konfiškovaných majetkoch ako svoje výkonné orgány.¹³

Rozhodnutím Povereníctva pôdohospodárstva a pozemkovej reformy z 31. júla 1945 bolo na celom území Slovenska zriadených 23 pracovných skupín. Bolo určené sídlo a ich územná pôsobnosť pre jednotlivé politické okresy, určení vedúci týchto skupín, ktorých Povereníctvo pôdohospodárstva a pozemkovej reformy mohlo kedykoľvek odvolať. Každá pracovná skupina pozostávala z jedného úradníka-právnik, respektíve práva znalého hospodárskeho úradníka, technického úradníka. Členmi pracovných skupín boli aj finanční referenti Slovenského pozemkového fondu, a to na základe individuálnych služobných zmlúv. Týmto mohli vedúci pracovných skupín dať výpoveď až do vydania obežníka Povereníctvom pôdohospodárstva a pozemkovej reformy z júla 1950 kedykoľvek. V roku 1949 pôsobili pri pracovných skupinách aj poľné meračské skupiny Povereníctva financií. Celkom bolo prepožičaných 25 poľných meračských skupín pre ukončenie pridelovo-technických prác na revíziách majetkov, ako aj pre uskutočnenie týchto prác na majetkoch získaných novou pozemkovou reformou.¹⁴ Pracovné skupiny započali svoju činnosť 10. augusta r. 1945. Zrušené boli roku 1950, kedy výkon ich činnosti bol presunutý na pôdohospodárske referáty ONV, Bratislavskej pracovnej skupiny na KNV, odkiaľ spisový materiál bol r. 1952 presunutý na Ústredný ná-

¹² Spis Povereníctva pôdohospodárstva a pozemkovej reformy č. 2106/48, škatuľa č. 42, Štátny archív Bratislava.

¹³ Obežník č. B-1990/45 povereníctva, Štátny archív Bratislava.

¹⁴ Spis Povereníctva pôdohospodárstva č. 460/48, škatuľa č. 43, Štátny archív Bratislava.

rodný výbor. Pôdohospodárske referáty pokračovali vo vybavovaní spisov. Išlo hlavne o vymáhanie finančných náhrad až do augusta 1960, kedy bol spisový fond odovzdaný do správy Štátneho archívu. Čo do počtu pracovných skupín treba ešte dodať, že niektoré pracovné skupiny boli časom zrušené, došlo ďalej ku zriadeniu nových pracovných skupín, takže tento počet sa stále menil.

Pracovné skupiny boli príslušné najmenej pre dva politické okresy. U niektorých pracovných skupín bola pôsobnosť určená vo viacerých okresoch. Stávalo sa, že pracovné skupiny nemohli si svoju agendu vykonávať pružne a dochviline vo všetkých obvodoch svojej pôsobnosti a preto dosť často Povereníctvo pôdohospodárstva a pozemkovej reformy menilo ich obvody. Nikomu a nikdy nezdôvodňovalo tieto svoje opatrenia. Aj samotný ľud súril uskutočňovať pozemkovú reformu a za jej uskutočnenie a dochviline ukončenie bojovali i KSS. Stávalo sa, že tieto okolnosti nútili Povereníctvo pôdohospodárstva a pozemkovej reformy k rýchlejšiemu uskutočňovaniu potrebných prípravných prác prostredníctvom jeho podriadených pracovných skupín. Tak boli vytvorené nové pracovné skupiny pre tie politické okresy, kde si rýchle uskutočnenie želal ľud a verejný záujem.

Povereníctvo pôdohospodárstva a pozemkovej reformy ako nadriadený orgán vydávalo úpravy pre kancelárske práce, ukladalo viesť protokoly ako aj indexy, ba dokonca určovalo pracovným skupinám aj pracovné hodiny. R. 1947 vraj z hospodárskych dôvodov určuje Povereníctvo pôdohospodárstva a pozemkovej reformy za vedúcich pracovných skupín, pokiaľ sa ich sídla nachádzali v sídle štátnych obvodových úradovní, prednostov týchto štátnych obvodových úradovní, ktoré boli taktiež riadené Povereníctvom pôdohospodárstva a pozemkovej reformy.

Zriadené pracovné skupiny mali oznámiť Povereníctvu pôdohospodárstva a pozemkovej reformy začatie svojej činnosti a predložiť zoznam zamestnancov, ktorí vykonávali službu v ich obvode. Nech akýkoľvek cieľ sledovalo Povereníctvo pôdohospodárstva a pozemkovej reformy týmto, treba aj v súvislosti s tým povedať, že malo možnosť vybaviť pracovné skupiny, menovite tie pracovné skupiny, ktoré pracovali slabšie, dobrými a skúsenými pracovníkmi presunmi v rámci svojej právomoci, a to tým viac, že tieto pracovné skupiny usmerňovalo a ich vedúcich po-
volávalo na porady. Predmetom týchto porád bolo vypracovanie pracovných plánov pracovných skupín zameraných na urýchléné pridelovanie skonfiškovanej pôdy, odstránenie prekážok, ktoré bránili pracovným skupinám pri ich „vlastnej právomoci“ — *pridelovaní skonfiškovanej pôdy*, čo už nezodpovedalo ich pôvodnej a vlastnej práci, o čom sa zmienime pri rozoberaní činnosti náplne práce pracovných skupín.

Pracovné skupiny pracovali podľa určitého časového plánu, ktorý bol vypracovaný pre celý okres. Tento pracovný program bol dohodnutý s predsedami jednotlivých okresných roľníckych komisií a miestnych roľníckych komisií na pracovných schôdzach predsedov miestnych roľníckych komisií zvolaných pracovnými skupinami v politických obvodoch — okresoch. Príkaz tieto schôdze zvolávať, program vypracovať, na jeho dodržanie dozerať a ho predložiť sekcií „B“ Povereníctva pôdohospodárstva a pozemkovej reformy bol daný pracovným skupinám prípisom Povereníctva pôdohospodárstva a pozemkovej reformy 20. novembra 1946.¹⁵ Miestne roľnícke komisie ako prvoinštančné konfiškačné orgány mali sa dať ihneď do práce a v tejto nerušene pokračovať. Zvolávanie akýchsi „porád“, aby bol zaistený nerušený priebeh výkonu pozemkovej reformy na skonfiškovaných hospodárstvach, aby sa predišlo sťažnostiam“ i pri dobrom úmysle nebol vhodný. Znamenalo to zásah do právomoci miestnych roľníckych komisií, nakoľko toto nepripúšťalo žiadne ustanovenie, ba navyše odporovalo to i konfiškačnej právnej norme. Pracovné skupiny, ktoré figurovali pri okresných roľníckych komisiách, mohli sa v záujme rýchleho riešenia vecí podujat na odstránenie nezrovnalostí pri zostavovaní okresných prídellových plánov, ale zasa len ako poradcovia. Takáto ich činnosť by bola vyhovujúca a zodpovedala by vlastným predpisom. Sťažnosti proti činnosti pracovných skupín a ich rušivý zásah do výkonu pozemkovej reformy neskoršie toto plne potvrdzuje.

Pracovné skupiny mali jednať pružne, iniciatívne a samostatne. Pracovné skupiny mali, uvádza obežník,¹⁶ okamžite nadviazať styky s predsedami MNV, ONV, ako aj s predsedami okresných roľníckych komisií. Sám povereník pôdohospodárstva v obežníku o ich zriadení dovoľáva sa rýchleho uskutočnenia pozemkovej reformy, keď hovorí o tom, aby pôda prešla do rúk slovenského pôdohospodárskeho robotníka a roľníka. Dovoľával sa toho, aby v novej, myslíme povojnovej pozemkovej reforme nemali miesto: byrokratické počínanie, preťahovanie a uvažovanie; časté protesty roľníkov, ich deputácie na Povereníctvo pôdohospodárstva a pozemkovej reformy dokazujú pravý opak.

Zlepšenie práce pracovných skupín nastáva po Februári r. 1948. Povereníctvom pôdohospodárstva boli v j-lí r. 1948 na pomoc pracovným skupinám menovaní zmocnenci. Mali sa predovšetkým starať o urýchlenie prídellového pokračovania, riešiť spory v súvislosti s pridelovaním konfiškovaného majetku, viesť agendu o prídellovom pokračovaní: priebehu prác, vyhotovovaní prídellových plánov, o vydaní vlastníckych výmerov k prídellom a záznamy o ich zásahu pri konaní. Zmocnenci mali podávať

¹⁵ Obežník č. B-6598/46 povereníctva, Štátny archív Bratislava.

¹⁶ Pozri poznámku č. 13.

týždenne zprávu o priebehu prídellového pokračovania. Povereníctvo pôdohospodárstva a pozemkovej reformy povolávalo zmocnencov na porady a dávalo im inštrukcie. Tak bolo dohodnuté, že majetky, ktoré z verejného záujmu nezostanú v celosti, majú sa prideliť do konca októbra 1948. Zmocnenci mohli robiť personálne a vecné presuny u pracovných skupín, ako bolo presun kancelárskych strojov, dopravných prostriedkov daných k dispozícii pracovným skupinám, ako aj presunúť jednotlivých členov pracovných skupín na iné miesto, kde si to naliehavosť vyžadovala. Boli to už účinné opatrenia na urýchlenné ukončenie prídellového pokračovania.¹⁷

Od vytvorených pracovných skupín sa čakalo splnenie dvoch úloh: mali pomáhať miestnym roľníckym komisiám a okresným roľníckym komisiám pri technických prácach v zmysle odsekov 7, § 8, nar. č. 4/45 Zb. nar. SNR, pod čím sa myslelo uskutočnenie všetkých prípravných prác spojených s vyhotovovaním prídellového plánu, ako sú práce hospodárske, účtovnícko-správne a meračskotechnické ako svoju vlastnú pracovnú náplň. Pracovné skupiny okrem toho mali úzko spolupracovať s činiteľmi roľníckych komisií a ONV vo všetkých veciach týkajúcich sa konfiškácie a prídelenia pôdy a mali ísť stránkam po ruke v každom ohľade aj v mimoriadnom čase, t. j. po pracovnej dobe. Mali poskytovať stránkam rady v otázkach pozemkovej reformy. Stránky sa dosť často v týchto otázkach obracali i na samotné Povereníctvo pôdohospodárstva a pozemkovej reformy. Stávalo sa, že pracovníci pracovných skupín postupovali tieto dotazy na svoj nadriadený orgán spravidla vtedy, keď sami nevedeli dať správnu informáciu. Povereníctvo pôdohospodárstva a pozemkovej reformy vo forme obežníkov inštruovalo svoje podriadené zložky o postupe v podobných prípadoch.

Obežníkom č. 104 zo dňa 14. 10. 1947 ukladalo Povereníctvo pôdohospodárstva a pozemkovej reformy vedúcim pracovných skupín, aby podávali pravidelne mesačné hlásenia či už písomne alebo ústne pri návšteve v Bratislave o priebehu prídellového pokračovania jednotlivým referátom III. odboru Pov. pôdohospodárstva a pozemkovej reformy sekcie „B“,¹⁸ ktoré medzi iným skúmali a schvaľovali prídellové plány týkajúce sa konfiškačného poľnohospodárskeho majetku. Zprávy mali obsahovať medzi iným počet vydaných vlastníckych výmerov prednostným uchádzačom o prídely, údaje o osídleniami obsadenej pôde atď. Z uvedeného obežníka vyplýva, že na jednotlivých referátoch III. odboru, ako aj na iných odboroch, napríklad na IV. odbore pre meračskú a technickú agendu, kni-

¹⁷ Spis Povereníctva pôdohospodárstva č. 4534/48, škatuľa č. 42, Štát. archív Bratislava.

¹⁸ Obežník povereníctva č. 104/47, Štátny archív Bratislava.

hovanie a štatistiky, poprípade na V. odbore, pre kolonizáciu a vnútorné osídlenie sa nerobili takéto zoznamy. Zdá sa nám neuveriteľné a paradoxné, že tieto odbory „smutne“ známeho Povereníctva pôdohospodárstva a pozemkovej reformy nerobili výkazy, prehľady o spomínaných prácach, nevedeli, čo treba ďalej vykonať, na ktoré dôležitejšie prípady a problémy sa zamerať a pod. Kedy sme pripustili túto alternatívu, bolo by potrebné položiť si ďalšie otázky. Tak čo vlastne potom niektoré odbory sekcie „B“ povereníctva robili? Túto otázku nechali by sme zatiaľ nezodpovedanú. Pripusťme i druhu možnosť, že spomínané údaje jednotlivé príslušné odbory sekcie „B“ Povereníctva robili. Pýtame sa, prečo potom odbor III. Povereníctva sekcie „B“ žiadal od pracovných skupín zasielať takých či onakých údajov a výkazov, ktoré si bolo možné zaobstarávať priamo na ústredí sekcie, napr. otázky kolonizácie na V. odbore sekcie „B“. Malo to prirodzene za následok, že pracovné skupiny sa takto nemohli výlučne venovať tým otázkam, pre ktoré boli zriadené. Takto samotné vedenie činnosti znemožňovalo a bolo tak príčinou roztrpčovania verejnosti nad tým, že pozemková reforma stagnuje. Jednou z príčin jej stagnácie, dodávame úmyselnej, bolo, že na výkone pozemkovej reformy bolo zainteresované veľké množstvo orgánov. Bolo napr. veľa patálií s prostým vyhotovením prídellových plánov — účasť pracovných skupín, miestnych roľníckych komisií, ktoré predkladali plány okresným roľníckym komisiám na schválenie, tieto potom postupovali schválené prídellové plány prostredníctvom pracovných skupín III. odboru Povereníctva pôdohospodárstva a pozemkovej reformy na definitívne schválenie. Nie menej zaujímavý a čudný bol opačný postup, ak III. odbor vrátil vypracovaný prídellový plán prostredníctvom pracovných skupín okresnej roľníckej komisií na prepracovanie, ktorá ho postúpila ďalej miestnej roľníckej komisii. Opravdový kolotoč, byrokracia zaúradovala. Na druhej strane boli omnoho pružnejšie prípady riešenia, keď okresné roľnícke komisie predložili schválené prídellové plány priamo ústrediu sekcie „B“ na schválenie, alebo keď po schválení prídellového plánu okresnou roľníckou komisiou pristúpilo sa ihneď k odovzdaniu pôdy do držby a úžitku uchádzačovi. Takéto riešenie zdalo sa nám najpružnejším. Boli i prípady, keď roľníci skonfliktných pôdu obrábali, prípadne parcelovali bez toho, aby im ju niekto odovzdal na základe nejakého prídellového plánu, ako to bolo napr. v Mlyňanoch.

Pracovné skupiny mali dobre poznať pomery vo svojom obvode. O týchto pomeroch mali sústavne informovať svoj nadriadený orgán. Príkazy boli čo do obsahu pestré. Raz to bolo zisťovanie zachovalosti kaštieľov a zámkov, s ktorými sa počítalo pre zriadenie učilišť, škôl a internátov pre budúce poľnohospodárske kádre. Vybavovali dožiadanie peňažných ústavov, ktoré roľníkom z titulu prídelu poskytovali pre úspešné hospo-

dárenie peňažné úvery. Zaoberali sa aj s úhradou škôd účastníkom I. čsl. pozemkovej reformy na okupovanom území v r. 1938—44.

Vedľa doteraz spomínaných úloh vykonávali pracovné skupiny, prípadne boli zainteresované na ďalších nie menej dôležitých prácach, či už v súvislosti s oceňovaním alebo odovzdávaním skonfiškovaných poľnohospodárskych majetkov. Repertoár činnosti pracovných skupín bol bohatý. Robili, potvrdzovali, prípadne vyslovovali súhlas s prepracovaním prídellových plánov, ako bolo napr. s bývalými zvýškovými majetkami okresu Senica, ktoré boli prídelené jednotlivcom, obci, včelárskemu spolku a štátnym majetkom v Holiči a Šaštíne. Pracovné skupiny stanovovali dátum prevzatia prídeltu, zúčastňovali sa pri oceňovaní skonfiškovaných nehnuteľností. Zrušovali prídely na podklade podaných žiadostí na zrušenie, rozhodovali o prenájme, vyzývali doterajšieho prídeltcu, aby si zaplatil nájomné, poprípade vyrozumeli doterajších užívateľov o nárokoch, ktoré môžu z titulu investícií uplatňovať. Zväčša si pracovné skupiny, ako sme už hovorili vyššie, prácu plánovali, o plnení podávali svojmu nadriadenému orgánu zprávu. Pracovné skupiny napomáhali JRD (referát Pracovnej skupiny v Bratislave z r. 1950).¹⁹ Odovzdali im pôdu skonfiškovanú alebo získanú v akcii „JUH“ v okresoch Bratislava, Pezinok a Šamorín, odovzdávali im do držby nehnuteľnosti pôvodne prídelené, ktorých sa prídeltci vzdali alebo im bol prídelt odobraný v okresoch Bratislava-mesto, Bratislava-okolie a okres Šamorín. Pracovné skupiny napomáhali založenie pašienok, ktoré podľa zákona č. 81/49 Zb. prešli na JRD, pomáhali podporovať socialistický sektor v pôdohospodárstve, odovzdávali skonfiškovanú pôdu štátnym majetkom, štátnym lesom a ústrediu pre mechanizáciu poľnohospodárstva v okresoch Bratislava-mesto, Senica a Šamorín. Napomáhali ďalej rozširovanie hospodárskej základne obcí a komunálnych podnikov. Išlo už o rozsiahlejšiu právomoc pracovných skupín po Februári 1948.

Pri tejto príležitosti treba poukázať i na chamtivosť jednotlivých uchádzačov a prídeltcov, ktorým jeden prídelt nestačil a uspokojil sa až obyčajne pri treťom prídelti, alebo sa ohradzovali proti vyrúbenej dani z užívanej nehnuteľnosti. Pracovné skupiny, respektíve ich vedúci sa v týchto prípadoch k spomínaným odvolaniam vyjadrovali v tom zmysle, či tvrdenia prídeltcu sa zakladali na pravde. Vedľa tzv. trojprídeltcov boli aj takí, ktorým sa prídelt vôbec neušiel, ich žiadostí boli „uskladnené“ na bývalom Poverení pôdohospodárstva a pozemkovej reformy. Spravidla až po skončení „veľkého úradovania“ obhajcu pánov statkárov Kvetku, pristúpilo sa k vybavovaniu žiadostí podaných za jeho bačovania urýchlene. Išlo spravidla o vybavovanie žiadostí pracovnými skupinami až do r. 1950.

¹⁹ Spis Povereníctva pôdohospodárstva č. 10685/48, škatuľa 43, Bratislava.

V tejto súvislosti zaujímavý je výkaz pracovnej skupiny v Bratislave zo 14. 3. 1950,²⁰ z ktorého sa dozvedáme, že v Bratislave treba ešte pridelovať 336 ha pôdy a 81 konfiškovaných domov po bývalých nemeckých vlastníkov. Išlo o bývalé samostatné nemecké obce, t. č. okresy Veľkej Bratislavy: Petržalku, Prievoz a Devín. Pracovná skupina pridelila ešte skonfiškovanú pôdu ku spomínanému dňu v 5 nemeckých obciach okresu Šamorín vo výmere 2619 ha a tiež pridelila 570 domov. Pôda bola pridelená JRD. Išlo o bývalé nemecké obce t. č. obce Jánošíkovú, Most na Ostrove, Novú Lipnicu, Nové Košariská a Štefanikovce. V okrese Pezinok išlo o obce: Hliník a Myslenice. Nemenej dôležitý je i výkaz prác pracovnej skupiny v Bratislave, zaslaný Povereníctvu financií VIII. oddeleniu.²¹ Ide tu o vlastnú náplň práce pracovných skupín, o ktorej sme už hovorili vyššie. Zaujímavá je ďalej zpráva Pracovnej skupiny v Bratislave o výsledkoch a postupe pozemkovej reformy ku dňu 1. 10. 1948. V súvislosti s pridelovaním skonfiškovaných nehnuteľností treba sa zmieniť aj o Smerniciach Sboru povereníkov z 23. 7. 1948, ktoré ukládajú roľníckym komisiám podať zprávu o revízii prídellov. Spravidla záhrady a vinice, ktoré tvorili kompaktný celok, sa uchádzačom (zabudnutým) o pridel, nepridelovali, prípadne už pridelené prídely sa zrušili a spomínané nehnuteľnosti sa pridelovali buď Vinohradníckemu výrobnému družstvu v Bratislave, alebo mestu Bratislava.

Poukazujeme ešte na iné dôležité práce, ktoré pracovné skupiny vykonávali. Robili nábor na obsadenie pôdy a obytných budov. Vybavovali záležitosti náboristov a dôverníkov. Robili rôzne štatistické údaje o nich, starali sa o ich ubytovanie a pod. Išlo o prácu, ktorá mala veľký politický význam a na riešenie, ktorej boli zainteresované aj iné ústredné orgány — Povereníctvo vnútra, Sociálnej starostlivosti a Osídľovací úrad. No hlavným realizátorom všetkých opatrení vo veci náboristov a dôverníkov bolo Pov. pôdohospodárstva a pozemkovej reformy, ktoré túto agendu vykonávalo prostredníctvom pracovných skupín a osobitným úradníkom pre tieto otázky. Podľa uznesenia Sboru povereníkov z 3. 12. 1948 a z príkazu Pov. pôdohospodárstva a pozemkovej reformy mali sa pracovné skupiny postarať o ich existenčné zabezpečenie. Definitívnym riešením tejto problematiky zaoberalo sa Pov. pôdohospodárstva a pozemkovej reformy r. 1949.

Otázka presídľencov bola jednou z najťažších. Bolo treba dať pozor, aby osoby nemeckej národnosti, ktorých majetok nepodliehal konfiškácii, pri presídlení do vnútrozemia neutrpeli ujmu. Zaoberali sa ňou Pov. pôdohospodárstva a pozemkovej reformy sekcia „B“, Osídľovací úrad, Fond

²⁰ Spis pracovnej skupiny v Bratislave č. 1131/50, škatuľa 44, Bratislava.

²¹ Spis č. 3705/48, škatuľa 44, Štátny archív Bratislava.

národnej obnovy, miestne roľnícke komisie a pracovné skupiny i orgány mesta Bratislavy. Pracovné skupiny z príkazu Pov. pôdohospodárstva a pozemkovej reformy mali upozorniť tých kolonistov, ktorí sa usadili na skonfiškovanej pôde z titulu prídela na podklade nar. č. 104/45 Zb. nar. SNR, aby si prostredníctvom nich podali žiadosť o sociálnu podporu na Pov. pôdohospodárstva a pozemkovej reformy. Prihlášky o prídela pôdy v rámci vnútorného osídlenia sa podávali na predpísaných tlačivách na pracovných skupinách. Len takto vybavené a podané prihlášky o prídela mali sa postupovať na Pov. pôdohospodárstva a pozemkovej reformy, ktoré v záujme úspešného uskutočnenia osídlenia skonfiškovanej pôdy vyhradzuje si uskutočňovanie osídľovacích akcií centrálne, t. j. robiť presídlenie vôbec. Zakazuje robiť presídlenie pracovným skupinám v obvode ich pôsobnosti a dovoľuje im podávať návrhy na presídlenie v ich obvode bývajúcего obyvateľstva.²²

Nemenej dôležitá bola otázka kolonizácie opustených území. Išlo o zistenie ubytovacích možností pre kolonistov, živého a mŕtveho inventára, zisťovanie voľných bytových podnikov. Tieto údaje mali pracovné skupiny zistiť v jednotlivých osadách, v kolóniách alebo v obciach. Pri tejto príležitosti mali pracovné skupiny nahlásiť zároveň aj všetky skonfiškované nehnuteľnosti, ktoré pre nedostatok obytných budov boli neosídlené, ako aj potrebu nových hospodárskych budov.

Pracovné skupiny pracovali ďalej na revízií I. pozemkovej reformy, zisťovali právny a skutkový stav u skonfiškovaných majetkov cudzích štátnych príslušníkov, prípadne tzv. reštitučných majetkov. A v týchto podľa úpravy povereníctva podávali vlastné stanoviská vo veci prípustnosti náhrady. Spolupracovali ďalej s roľníckymi komisiami pri likvidovaní spoluvlastníctva, ktorého reálne rozdelenie nebolo možné, iba ak len za značné pôsobenie škody spoluvlastníkom neskonfiškovaných podielov.

Pov. pôdohospodárstva a pozemkovej reformy bolo a mohlo byť dobre informované o uskutočňovaní pozemkovej reformy a „pracovnej spôsobnosti miestnych a okresných roľníckych komisií“, o ktoré malo obzvlášť veľký záujem prostredníctvom hlásení pracovných skupín a exponovaných úradníkov povereníctva. K chybám došlo i po r. 1948. Boli to už nedostatky menšieho charakteru, ako napr. to, že na adresu pracovných skupín dochádzali rôzne dožiadania, spisy, ktoré nepatrili do ich obvodu pôsobnosti. Tieto nedostatky boli zapríčinené čiastočne aj tým, že terajšie obvody pracovných skupín sa nestotožňovali s obvody pracovných skupín bývalého Štátneho pozemkového úradu.

Na uskutočňovaní pozemkovej reformy sa podieľalo veľa orgánov, ako

²² Obežník Povereníctva pôdohospod. č. 15/45, Bratislava.

Správa majetkov pre pozemkovú reformu, Štátne obvodové úradovne, Slovenský pozemkový fond, Fond národnej obnovy, Osídľovací úrad. Účasťou a konkrétnymi úlohami týchto orgánov pri uskutočňovaní pozemkovej reformy sa nebudeme zaoberať. Pripomíname, že práve táto mnohozainteresovanosť rôznych orgánov na uskutočňovaní pozemkovej reformy bola tiež jednou z hlavných príčin pomalého uskutočňovania, pretože často dochádzalo medzi týmito orgánmi k sporom o príslušnosť pri rozhodovaní.

•

V ďalšej časti tohto referátu poukážeme na nedostatky, ktoré sa vyskytli pri výkone pozemkovej reformy, a to či už zo strany Pov. pôdohospodárstva a pozemkovej reformy pracovných skupín, roľníckych komisií a iných na pozemkovej reforme sa zúčastňujúcich orgánov. Pri rozoberaní nedostatkov povojnovej pozemkovej reformy ukazuje sa nám celá škála nedostatkov, a to či už objektívnych alebo za určitým účelom umele vyvolávaných. Koniec koncov oboje z týchto nedostatkov malo vplyv na spomaľovanie výkonu pozemkovej reformy. Pokiaľ ide o umele vyvolávané nedostatky, nemožno tieto neoznačiť ako sabotáž pozemkovej reformy, ako pokus skonzervovať staré a už prežité a ani už nežiadúce kapitalistické vzťahy v poľnohospodárskej výrobe. Budeme sa teraz zaoberať spôsobmi sabotovania pozemkovej reformy Pov. pôdohospodárstva a pozemkovej reformy: obežníkmi, ktoré prekrúcali nariadenia Slovenskej národnej rady o konfiškácii, vysielaním odborníkov k okresným roľníckym komisiám, vybavených plnými mocami, ktorí chcú sami bez národných výborov a roľníckych komisií uskutočňovať pozemkovú reformu. Toto právo si uplatňujú ako vrchnostenský orgán. Podľa dekrétov, ktoré tieto osoby majú od Pov. pôdohospodárstva a pozemkovej reformy, majú len oni uskutočňovať pozemkovú reformu a roľnícke komisie a národné výbory sú len pomocné orgány.²³ Inokedy to bolo zase oháňanie sa starými predpismi, dovolávanie sa „akéhosi“ už spomínaného verejného záujmu. Treba dodať k tomu len toľko, že na toto nebolo kompetentné nielen Pov. pôdohospodárstva a pozemkovej reformy a toľkož nie jeho podriadené orgány alebo ním vyslaní úradníci u okresných roľníckych komisií. O neparcelácii skonfiškovaných nehnuteľností z tohoto titulu, o tom, že rozdelenie z hospodárskych záujmov bolo nežiadúce, mohol na návrh Pov. pôdohospodárstva rozhodnúť jedine Sbor poverených.²⁴ Vyslaní úradníci Pov. pôdohospodárstva a pozemkovej reformy behali po okrese „vraj“ aby sa zistili podmienky pre parceláciu, miesto toho,

²³ Pozri poznámku č. 8.

²⁴ Pozri nariadenie Slov. národnej rady č. 104/45 Zb. nar. SNR.

aby dali podnet k okamžitej parcelácii. Tak tomu bolo v prípade vyslaného poradcu Pov. pôdohospodárstva a pozemkovej reformy u okresných roľníckych komisií v Šali nad Váhom, kde ešte v auguste r. 1945 s parceláciou nezačali, i keď sa jej ľud právom domáhal.²⁵ Nebola núdza ani o prípady neuznania parcelácie veľkostatkárskej pôdy. Pov. pôdohospodárstva a pozemkovej reformy. Právom vyvolal rozhorčenie jeho postup pri uskutočňovaní pozemkovej reformy v okrese Hlohovec. Madunickému statkárovi Štefanovi Vančovi za zásluhy v službách fašistického režimu bolo pridelených ďalších 35 honov z veľkostatku grófa Erdödyho. Túto pôdu miestni uchádzači rozparcelovali, ale Pov. pôdohospodárstva a pozemkovej reformy parceláciu neuznalo.²⁶ Takýmto postupom chcelo Pov. pôdohospodárstva a pozemkovej reformy podlomiť dôveru širokých vrstiev pracujúceho ľudu vo vymoženosti ľudovej demokracie, posmeľovalo reakčné živly, ba dokonca žiadalo zákrok NB proti parceláciu uskutočňujúcim roľníkom.

Spomínali sme, že pracovné skupiny boli zriadené Pov. pôdohospodárstva a pozemkovej reformy. Išlo tedy o orgány, tomuto povereníctvu výlučne podriadené, a to sekcií „B“. Pracovné skupiny dostávali príkazy na vykonanie určitej konkrétnej úlohy aj od sekcie „A“ Pov. pôdohospodárstva a pozemkovej reformy. Táto napríklad v roku 1947 žiadala pracovné skupiny, aby odovzdali „údajne“ ňou odovzdané hospodárske a obytné budovy presídlencom z Rumunska. Vydávanie takýchto príkazov taktiež nemohlo prispieť k zdarnému vykonávaniu urýchlenej pozemkovej reformy a nemohlo ani neotriasť dôveru vracajúcich sa krajanov, odlúčených po dlhé desaťročia od svojich blízkych, známych, rodného kraja, že ich oslobodená vlasť skutočne s radosťou víta a privíňa. Ostatne išlo aj o osoby, ktoré ako prisťahovalci (podľa zákona č. 75/47 Sb. § 1, ods. 1 a 2 ako aj zákona č. 138/47 Sb. § 3 ods. 1 písm. h po osobách uvedených v nar. č. 104/45 Zb. nar. SNR § 12) mali prednostné právo na prídel, ak spĺňali podmienky prídelu. Nie šikanovanie z miesta na miesto, ale hospodárske a právne úľavy im bolo treba dať. Predpokladá sa, že prisťahovalci, ktorým bola pridelená pôda, uplatnili svoje právo na prednostný prídel už tým, že sa na týchto hospodárstvach usadili, s úmyslom na nich riadne hospodáriť. Prípis spomínanej sekcie bol zaslaný pracovným skupinám v októbri r. 1947, tedy už za účinkovania zákona č. 138/47 Sb. priznávajúceho prisťahovalcom prednostné právo. Zdá sa, že sekcia „A“ nevedela o obežníku Pov. pôdohospodárstva a pozemkovej reformy sekcie „B“ č. 90 z 11. 9. 1947, ktorý priznáva prisťahovalcom prednostné právo. Ostatne nemusela spomínaná sekcia obrátiť sa priamo na pracovné

²⁵ Pozri Pravda č. 131, r. 1945.

²⁶ Pozri Pravda č. 133, r. 1945.

skupiny, keď mohla dostať informáciu na V. odbore Pov. pôdohospodárstva a pozemkovej reformy sekcie „B“ pre osídlenie a vnútornú kolonizáciu. Keď berieme do úvahy, že v roku 1947 boli zriaďované pracovné komisie pre konfiškačné pokračovanie, vtedy bolo ešte dostatok nekonfiškovanej konfiškácií podliehajúcej, ako aj nepridelenej Správou majetkov pre pozemkovú reformu spravovanej pôdy, na ktorej sa mala vykonať urýchlene pozemková reforma, o čom ostatne sekcia „A“ bola informovaná, pretože porady o tejto veci konali sa v septembri r. 1947, a to práve na sekcii „A“ Povereníctva pôdohospodárstva. Takýto postup sa dá všelijako len nie dobre hodnotiť. Buď platili pre pracovné skupiny nejaké smernice alebo všetko, čo im bolo nadriadeným orgánom Povereníctva pôdohospodárstva, a to tak sekciou „A“ ako aj „B“ nariadené, alebo pre ne nič neplatilo. Možno to vysvetlíť tiež tak, že pracovné skupiny boli od svojich prvotných povinností takýmto a im podobnými príkazmi odpútané. Teda aj toto bol len jeden zo spôsobov a častých spôsobov spomaľovania pozemkovej reformy.

Pracovným skupinám ako výkonným orgánom Povereníctva pôdohospodárstva sa ukladá raz to, druhý raz ono. Nezainteresovaným osobám by sa formulácia obežníkov, inštrukcií, či príkazov a všelijakých prípisov zdala, pokiaľ ide o obsahovú stránku, dobrá. Čo do ich splnenia to je už druhá otázka. Kvetnaté reči, plané skutky. O tomto nás nepriamo presvedčujú hlásenia, zprávy pracovných skupín, ktoré mali hlásiť svojmu nadriadenému orgánu. Tieto hlásenia mali obsahovať informácie o štádiu prídellových prác a iných dôležitých otázkach. Dozvedáme sa však z nich, ako Pov. pôdohospodárstva „pružne“ schvaľovalo prídellové plány. Tak zo zprávy pracovných skupín poslanej Povereníctvu pôdohospodárstva a pozemkovej reformy sa dozvedáme, že za mesiac november 1947 okresné roľnícke komisie predložili prostredníctvom pracovných skupín Pov. pôdohospodárstva na schválenie 17čiasťkových prídellových plánov z katastrálneho územia Bratislavy, z ktorých Povereníctvo pôdohospodárstva schválilo len jeden prídellový plán a vydalo len jeden vlastnícky výmer. Nuž toto bolo to rýchle a pružné vybavovanie. V zpráve sa uvádza, že prídellové pokračovanie treba uskutočniť ešte vo všetkých katastrálnych územiach Veľkej Bratislavy až na Račišdorf, kde je prídellový plán vyhotovený, ale ešte okresná roľnícka komisia ho neschválila. Takýto bol stav k 27. 11. 1947.²⁷

Takto povereníctvo liknavo vybavovalo, totiž schvaľovalo predložené plány. Neposúrillo uskutočnenie všetkých prác spojených s konfiškáciou, naoko síce dovoľávalo sa urýchleného vybavovania pozemkovej agendy.

²⁷ Spis Pracovnej skupiny v Bratislave č. 7905/47, obežníky Pov. pôdohospodárstva r. 1947, Štátny archív Bratislava.

Máme za to, že tak Poverenictvo pôdohospodárstva ako aj jeho podriadené zložky mali sa spolu s miestnou roľníckou komisiou, okresnou roľníckou komisiou zamerať na tie katastrálne územia, ktorých pôda nebola obrábaná, obývaná alebo bola obrábaná, ale nebola pridelená. Malo spoločne s nimi tieto otázky riešiť.

Pomalosťou uskutočňovania pozemkovej reformy zaoberal sa viackrát aj Sbor povereníkov. V roku 1946 bolo Poverenictvo pôdohospodárstva vyzvané, aby predložilo súpis majetkov, podliehajúcich konfiškácii podľa nariadenia č. 104/45 Zb. nar. SNR. Aby sa splnila táto úloha, vyslala poverenictvo svojich úradníkov do okresov, vyzýva vedúcich pracovných skupín, aby týmto úradníkom boli pri súpise nápomocné.²⁸

Takýto postoj povereníctva a jeho orgánov k uskutočňovaniu pozemkovej reformy bol tiež podrobený kritike roľníkov, písala o tom tlač a bol predmetom jednania i Sboru povereníkov. V programovom vyhlásení Sboru povereníkov z augusta 1947 venovanom starostlivosti o roľnícky ľud sa spomínajú ťažkosti a prekážky pri uskutočňovaní pozemkovej reformy. Vyslovuje sa požiadavka, aby pre vypracovanie prídelových plánov miestnej roľníckej komisie a pracovnej skupine bol uložený termín. Sbor povereníkov zaoberal sa touto otázkou ešte v decembri toho istého roku a jeho uznesenie ukladá Poverenictvu pôdohospodárstva a pozemkovej reformy urobiť potrebné opatrenia. Na podklade tohto uznesenia prípisom z 22. 12. 1947²⁹ adresovaným všetkým miestnym roľníckym komisiám a pracovným skupinám sa ukladá, aby na neskoršie do 31. 5. 1948 vypracovali prídelové plány v zmysle zákonných opatrení tak, aby boli spôsobilé pre rokovanie okresných roľníckych komisií. Okresným roľníckym komisiám sa ukladá schváliť tieto plány najneskoršie do 15. 7. 1948. Prezídium sekcie „B“ Povereníctva pôdohospodárstva sa postará o odstránenie všetkých prekážok, ktoré by hatili uskutočnenie tohto uznesenia po tom, čo ich nahlásia pracovné skupiny.

Konfiškácia pôdohospodárskeho majetku zradcov a nepriateľov národa nepokračovala v takom rozsahu a takým tempom, ako by bolo žiadúce. Nepriamym dôkazom tohto nášho tvrdenia môže byť i tá skutočnosť, že jednotlivým pracovným skupinám boli v novembri r. 1947 zaslané smernice pre zriadenie pracovných komisií, ktoré mali vykonať prípravné práce na konfiškačné pokračovanie a tiež pracovný postup týchto pracovných komisií. Tieto pracovné komisie zraďujú Pov. pôdohospodárstva, Osídľovací úrad pre Slovensko a Fond nár. obnovy ako spoločné pracovné komisie. Prípravné práce sa majú vykonať podľa nariadenia 104/45

²⁸ Obežník povereníctva č. 969/46, obežníky Pov. pôdohospod., Štát. archív Bratislava.

²⁹ Spis Pov. pôdohospodárstva č. 9408/47, obežníky povereníctva r. 1947, Štát. archív Bratislava.

Zb. nar. SNR ako aj dekrétu prezidenta republiky č. 108/45 Sb. Boli zriadené pracovné komisie v Galante, Nových Zámkoch, Košiciach, Michalovciach, v ktorých boli zástupcovia Povereníctva pôdohospodárstva. V pracovných komisiách vo Zvolene, v Lučenci a Leviciach boli miesto zástupcov povereníctva zastúpené pracovné skupiny. Nedostatkami pracovných skupín sa zaoberá aj denná tlač. Na adresu pomocných orgánov Povereníctva pôdohospodárstva pri ONV sa často hovorí: Ponosy na ne chodia častejšie z rozličných krajov a okresov. Hovorí sa v nich, že tieto orgány nielen nepodporujú, ale sabotujú, odmietajú starať sa o technické práce, nevyhovujú ani zápisnice o konfiškácii, ani plány rozdeľovania, niekde odstavili okresné roľnícke komisie, pozemkovú reformu uskutočnili sami, inde vyhotovili celé plány, zapriahli veľa ľudí do práce, ale pôdu nerozdelili. Do okresných roľníckych komisií boli Povereníctvom pôdohospodárstva vysielaní takí ľudia, ktorí prekrucovali nariadenie Slovenskej národnej rady, nekonali technické práce, uložené im okresnými roľníckymi komisiami, nespracovali ani jeden výmer, zastávali veľkostkárov a hatili uskutočnenie pozemkovej reformy na ich majetkoch, mali prot ľudové správanie.

Pov. pôdohospodárskom obežníkom z roku 1945 adresovaným svojim podriadeným zložkám zakázal uverejňovať zprávy, články, ako aj úpravy pre obyvateľstvo o otázkach pozemkovej reformy. Tieto môžu byť uverejnené až po preskúmaní prezídiom Povereníctva pôdohospodárstva. Na jednej strane dovoľávalo sa spomínané Povereníctvo pôdohospodárstva toho, že verejnosť sleduje prácu tohto povereníctva a jeho podriadených zložiek. Verejnosť, ktorú najviac zaujímalo ako postupuje a či vôbec postupuje pozemková reforma, mala plné právo byť informovaná o týchto prácach. Na druhej strane predkladanie rôznych štatistických dát o pozemkovej reforme rôznym úradom mohlo sa uskutočniť len prostredníctvom prezídia sekcie „B“ Povereníctva pôdohospodárstva, čo sa zdá byť čudným.³⁰ Pokiaľ ide o uskutočnenie pozemkovej reformy v Čechách a na Morave, postupovala táto rýchlejšie.

Zaťažovanie pracovných skupín zbytočnými úlohami viedlo potom k veľkým nezrovnalostiam v celom konfiškačnom konaní. Len takto potom sa mohlo stať, že inventár na skonfiškovaných majetkoch bol spísaný oneskorene, niekde nebol vôbec spísaný alebo dochádzalo k jeho rozkrádaniu prv, ako sa pristúpilo k jeho spísaniu. Chybou bolo, že dochádzalo k prideľovaniu majetku bez predpísania nájomného. Stávalo sa, že veľká časť skonfiškovaného majetku bola ponechaná v užívaní Nemcov alebo mali v užívaní tieto majetky iné osoby, ktoré však nájomné neplatili. Ba stávali sa aj také prípady, že nájomníci platili nájomné bývalým vlast-

³⁰ Obežník povereníctva č. 18/47, obežníky povereníctva, Bratislava.

níkom, ktorí medzičasom boli vyvezení. Bolo chybou, že skonfiškovaná nehnuteľnosť bola bývalým vlastníkom prenajatá inej osobe, čo označuje prídelca odopierajúci z tohto titulu platiť nájomné,³¹ alebo príliš osnerkorené vymáhania (až roku 1949) nájomného za prenajatú nehnuteľnosť r. 1946, ktorú prídelca dokonca nikdy neužíval, avšak výmer dostal, a vyhlásil, že netrvá na jej pridelení, čo ostatne sa konštatovalo úradne roku 1949. Bolo chybou príslušných zainteresovaných zložiek, že nevymáhali nájomné včas.

O nedostatočnej práci pracovných skupín (tiež Slov. poz. fondu) svedčí, že nepostrehli fingované konanie niektorých uchádzačov o prídel, nezrušili nájom v tých prípadoch, keď prídelca neplatil nájomné, čo podľa podmienok uvedených v prídelovej listine pod D) všeobecné ustanovenie písm. B) mal urobiť dopredu už do 15. 10. na budúci rok. Pracovné skupiny i z tohto dôvodu mohli podať návrh na zrušenie prídelu. Bolo dosť častým zjavom, že výmery o prenájme boli vydané v roku 1946, no k vyrubovaniu nájomného sa pristupovalo až v roku 1949, keď prídelcovia boli vyrozumení o tom, že sú povinní zaplatiť nájomné Správe pozemkových fondov, podľa podmienok uvedených vo výmere. Nedostatkom v práci pracovných skupín bolo pridelenie majetkov náboristov neoprávnene a nekvalifikovaným uchádzačom, prečo aj najskoršie museli tieto neoprávnené prídelky byť zrušené.

K podávaní žiadostí dochádzalo ešte i na jar roku 1948. Boli to väčšinou uchádzači s prednostným právom. Z týchto žiadostí o prídel možno sa dozvedieť, ako sa pridelovalo. Poukazuje sa na rodinkárstvo a protekciu. Treba súhlasiť s uchádzačom, že jedna rodina (v tomto prípade prídel dostal otec a jeho dvaja synovia) nemá poberať toľké výhody, kým tisíce partizánov s prednostným právom nemajú žiadne výhody. Kritizuje sa a poukazuje sa na špekuláciu prídelcu, ktorý na prídel nie je odkázaný a pridelenú záhradu ani neobrába, ale ju prenajíma.³²

Priebeh povojnovej pozemkovej reformy na Slovensku mal svoje špecifické znaky. Jedným z nich sú i pracovné skupiny Povereníctva pôdohospodárstva a pozemkovej reformy, ktoré fungovali ako výkonné orgány Povereníctva pôdohospodárstva pri okresných roľníckych komisiách, ktorým mali byť nápomocné. Toto svoje poslanie nielenže nesplnili, ale naopak stali sa prostriedkom spomaľovania povojnovej pozemkovej reformy, sabotovania 11. bodu Košického programu o konfiškácii majetku nepriateľov a zradcov národa tým, že veľa pôdy, ktorá mala byť v záujme

³¹ Spis Pov. pôdohospodárstva č. 3597/47, škatuľa č. 1, Štátny archív Bratislava.

³² Spis povereníctva č. 4838/49, škatuľa č. 1, Štátny archív Bratislava. Pokiaľ sa v texte a poznámkach spomína povereníctvo, myslí sa Povereníctvo pôdohospodárstva a pozemkovej reformy.

ľudu a v čase čo najkratšom konfiškovaná a rozparcelovaná, práve ich zásluhou nebola skonfiškovaná a rozparcelovaná.

Povereníctvo pôdohospodárstva a pozemkovej reformy ako ich nadriadený orgán, mocensky ovládaný Demokratickou stranou, opierajúcou sa o bývalých agrárnikov a ľudákov, nesie za toto všetko hlavnú zodpovednosť. Demokratická strana si chcela takto, ako to podobne urobila za prvej republiky agrárna strana, vytlačiť určitý kapitál, zabezpečiť si vplyv medzi roľníctvom. Načas sa jej to podarilo. Svojím postojom k uskutočňovaniu pozemkovej reformy natrvalo však presvedčila väčšinu roľníctva o tom, že nemôže splniť jeho dávne túžby, hlad po pôde a hospodársku nezávislosť od veľkostatkárov a finančného kapitálu.

Treba sa však zmieniť o tom, že riešenie pozemkovej reformy na Slovensku nadobudlo veľmi revolučný charakter, stalo sa záležitosťou lokálnou, oblastnou, t. j. slovenskou. Treba poukázať i na dôsledné nedocenenie skúseností z prvej pozemkovej reformy prvej republiky, prejavujúce sa v tom, že sa pripustilo obsadenie Povereníctva pôdohospodárstva Demokratickou stranou, baštou to agrárnej buržoázie, ktorá vlastne takto mala možnosť podieľať sa, samozrejme vo svojom vlastne záujme na jej uskutočňovaní. Toto a potom za danej situácie i lokálnosť sa takto javia ako pomerne závažný nedostatočný činiteľ v práci KSS, odstránenie čoho si vyžiadalo veľa zodpovednej, vytrvalej a húževnatej práce. Nedostatkom bolo, že na uskutočňovaní pozemkovej reformy sa podieľalo veľa orgánov, čo sa ukázalo koniec koncom veľmi nepriaznivo.

KSS však dôslednosťou, nekompromisnosťou a presadzovaním požiadaviek okamžitého riešenia pozemkovej reformy v záujme ľudu, odhaľovaním machinácií Demokratickej strany v roľníckej otázke, získavala si strany. Bolo správne, že strana rozvíjala, podporovala zväzok robotníkov strany. Bolo správne, že strana rozvíjala, podporovala šväzok robotníkov a roľníkov, o ktorý sa mohla nakoniec v rozhodujúcom boji o osud republiky vo februári r. 1948 oprieť.

ОРГАНИЗАЦИЯ И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ РАБОЧИХ ГРУПП УПРАВЛЕНИЯ УПРАВОМОЧЕННОГО ПО СЕЛЬСКОМУ ХОЗЯЙСТВУ И ЗЕМЕЛЬНОЙ РЕФОРМЕ ПРИ ОСУЩЕСТВЛЕНИИ ЗЕМЕЛЬНОЙ РЕФОРМЫ В ЗАПАДНОСЛОВАЦКОЙ ОБЛАСТИ В 1945—1950 ГОДАХ

В. Чарвага

(Резюме)

Осуществление послевоенной земельной реформы в Словакия отличалось своими специфическими чертами. Такой чертой был и тот факт, что в ее проведении было заинтересовано несколько органов, что и оказалось одной из причин проволочек при осуществлении этой реформы. Главная работа была возложена в первую очередь на органы народного управления, на местные и районные народные комитеты, которые должны были осуществлять конфискацию и временно, до проведения земельной реформы, управлять конфискованными объектами с помощью состоявших при них местных и районных крестьянских комиссий.

Управление Уполномоченного по сельскому хозяйству и земельной реформе и его органы однако присваивали себе, в ущерб полномочиям упомянутых народных органов, исключительное право решать о конфискации недвижимостей и наделении ими, что и дало возможность задерживать конфискацию и замедлять производство по наделению. Управление Уполномоченного по сельскому хозяйству и земельной реформе под руководством представителя Демократической партии тем самым саботировало земельную реформу, прекрасно сознавая, что оно делает. Оно хотело сохранить старые, уже пережитые, вытесняемые и нежелательные капиталистические отношения в сельском хозяйстве с целью обеспечить Демократической партии сильные позиции в деревне, подорвать доверие сельского трудящегося человека к достижениям народной демократии и тем ослабить в деревне влияние Коммунистической партии.

Свои планы Управление осуществляло с помощью рабочих групп, представляющих собою его исполнительные органы и действовавших в качестве таковых осуществляя широкую деятельность по указанию вышестоящих органов. По заданию рабочие группы должны были помогать местным и районным крестьянским комиссиям при технических работах, связанных с составлением плана распределения и тесно сотрудничать с крестьянскими комиссиями и народными комитетами по всем вопросам, связанным с конфискацией и распределением земель. На деле же эти группы не только не выполняли своих задач, а наоборот стали тормозом и средством замедления земельной реформы, саботировали 11 пункт Кошицкой правительственной программы о конфискации имущества врагов и предателей. По их вине большое количество земли, которое в интересах народа следовало конфисковать и распределить в самое короткое время, не было ни конфисковано, ни распределено. Рабочие группы вмешивались в компетенцию крестьянских комиссий, которые должны были совместно с народными комитетами проводить революционную земельную реформу снизу, отрицая это признанное законом за ними право (после Февраля 1948 г. рабочие группы были наделены более широкими полномочиями и их сотрудничество с другими органами улучшилось). Рабочие группы были образованы и их работа направлялась Управлением Уполномоченного по сельскому хозяйству и земельной реформе, перед ним же рабочие группы и несли ответственность за свою работу. Поэтому и ответственность за их деятельность падает на это Управление.